Ministerialtidenden for 1900 — Nr. 39

Administrative Befalinger af almindeligere Karakter. Cirkulære til samtlige Skoledirektioner uden for København. (Gengivet i moderne retskrivning)

Efter at ministeriet i sit cirkulære af 12. april f.å. vedrørende de i lov af 24. marts 1899 § 13 omtalte undervisningsplaner for de offentlige folkeskoler har udtalt sig om de bestemmelser, som planerne bør indeholde angående klassedelingen og skolegangsordenen, skal man i det følgende fremsætte nogle bemærkninger dels om det mål, hvortil der på skolens forskellige trin bør nås i hvert fag, hvortil for visse fags vedkommende er knyttet nogle bemærkninger om den vej, ad hvilken dette mål vil kunne nås, dels om det antal ugentlige timer, som ved timeplanens lægning bør påregnes til de enkelte fag.

Som det vil være direktionen bekendt, har der hidtil kun i meget begrænset omfang været truffet almindelige bestemmelser om disse forhold i folkeskolen uden for København. Det har så godt som udelukkende været de stedlige skoleautoriteter, der i så henseende have skullet drage de nærmere grænser, og disse autoriteter have for det store flertals vedkommende i rigtig erkendelse af lærerpersonlighedens betydning for skolegerningen overladt sagen til lærerens individuelle skøn. Men så vigtigt det er, at der i skolen gives rum for fri bevægelighed og personligt åndeligt liv, så nødvendigt er det, at der under folkeskolens stigende udvikling og fremadstridende organisation tages det skyldige hensyn også til den fornødne enhed og orden inden for skolens virksomhed.

Som det af det følgende vil ses, har man anset det for rettest, i stedet for at forsøge at opstille særlige læse- og timeplaner for de forskellige skoleformer, der efter lovgivningen kunne forekomme, at give en ramme for skolearbejdet, hvilken samtidig med at tjene som norm for alle skoleformer kan udf udfyldes forskelligt efter de forskellige forhold. Det mål, der på de forskellige trin er angivet for hvert fag, er derfor formet således, at det på en vis måde bør kunne nås i alle skoler såvel på landet som i byerne men ganske vist i forskelligt omfang og i forskellig dybde efter de forskellige skolers fyldigere eller ringere organisation.

Om end den timeplan, der foreslås, nødvendig må operere med det minimumstal, loven fastslår, så vil den dog indeholde en anvisning også for skoler, der kunne arbejde med et større timetal, idet de angivne tal til dels ville være at betragte som forholdstal, der vise, hvorledes arbejdstiden passende kan fordeles på skolens forskellige undervisningsområder. Af de tre trin, imellem hvilke der er sondret, er første trin tænkt som i reglen treårigt, de to andre som toårige. Første trin vil altså svare til, hvad skolelovens § 10 kalder forskolen (der forudsættes klassedelt) og de dertil svarende klasser; andet trin vil indbefatte købstadskolens mellemste klasser og den med forskole underbyggede landsbyskoles nederste klasse, og tredie trin de forskellige skolers øverste klasser eller klasse. I den toklassedelte landsbyskole vil første trin svare til yngste klasse, de to andre trin til ældste klasse.

I forbindelse med disse indledende bemærkninger finder ministeriet anledning til udtrykkelig at fremhæve, at de nedenstående regler for undervisningen og timefordelingen ikke må opfattes som bestemmelser, der ufravigeligt skulle følges; det er en vejledning, som ministeriet har ønsket at kunne give de stedlige skolebestyrelser med hensyn til udarbejdelsen af undervisningsplanerne, ligesom den også vil kunne være en hjælp for lærerne og navnlig for de yngre af disses vedkommende kunne hindre mange famlende forsøg.

Som det vil ses, er der i det følgende kun omtalt de fag, i hvilke der i henhold til lov af 24. marts 1899 § 11 skal undervises i et vist i loven angivet samlet minimumsantal af timer. For de øvrige fags vedkommende, nemlig gymnastik, tegning, sløjd, kvindelig håndgerning og kvindelig husgerning må henvises til de cirkulærer herom, som dels allerede er udgået fra ministeriet (kvindelig håndgerning) dels vil kunne forventes i en nærmere fremtid.

Anskuelsesundervisning

Ved samtaler, støttede først til virkelige genstande, senere tillige til tegning på skoletavlen eller til vægbilleder, søges barnets sansning og forestillingsliv opdraget, ligesom det øves i at udtale sig om, hvad det har iagttaget, og forberedes således for den egentlige fagundervisning. Den drives på skolens første trin med aftagende timetal. Følgende gruppering anbefales, idet der dog efter de forskellige forhold med hensyn til sted, årstid og undervisningsmateriale kan gøres afvigelser fra den anførte orden.

Første Række

I. Fra Hus og Hjem: Vore husdyr, deres ydre, levemåde og betydning. Huset og dets indretning; bohave og redskaber i stuerne og i klasseværelset, gård og have. Mad, drikke, klæder; ild, vand. Barnets forhold til forældre og søskende, til lærere og klassekammerater. Hverdag og søndag.

II. Fra Mark, Skov og Strand: Dyr (f.eks. ræv, hare, hjort, muldvarp, pindsvin, stork, gøg, krage, måge, frø, bi, sommerfugl, snegl). Vore korsorter. Bøg og gran. Bakke, dal, å, mose, eng, hede. Jord og sten. Havet. Både og skibe. Is og sne.

III. Fra By og Land: Gade, torv, brolægning, lygter, huse, slot, hospital, havn. Vej, sti, bondegård, kirke, smedie, mølle, mejeri. Landsbyen, sammenlignet med købstaden. Menneskets beskæftigelse i byen og på landet.

IV. Fra andre Lande: Varme og kolde lande. Trækfuglene. Elefant, løve, kamel, abe; bjørn, hval, sæl. Negere, grønlændere.

Anden Række

I. Foraaret: Det genopvågnende liv i naturen; skov og mark, forårsblomsterne; bøgeskoven, trækfuglene vende tilbage; haven, gartneren og hans virksomhed; arbejdet optages på marken, årfredskaber.

II. Sommeren: Den varmeste årstid; solen; lys og varme, dag og nat, torden; landet i sommertiden, mark og eng, høsten og høstredskaberne, kornsorterne og deres betydning for mennesket, de håndværk, der stå i forbindelse dermed. Skoven med dens plante- og dyreliv; havet, badning, skibsfart, sejl- og dampskibe, søfolk, fiskeri, fyr, redningsvæsen; sommeren i byen, rejser.

III. Efteraaret: Vejret køligere, dagene aftagende, jævndøgn; trækfuglene drage bort, stormene; mark og skov, løvfaldet; jagten og jægerne; dyr, hvis skind tilberedes; træerne fældes, vore træsorter, gavntræ, brændsel, håndværkere, der arbejde i træ; haven, frugthøsten; forberedelse til vinteren.

IV. Vinteren: Vejrliget. Vinterlandskabet. Vinterfornøjelserne. Skibsfarten ophører. Trafikforhindringer. Brændsel, kakkelovnen (jernstøberen, smeden). Belysningsmidler. Streng tid for fattigfolk. Forholdsregler for at afhjælpe vinternøden. Også dyrene lide om vinteren, husdyrene i stalden. Julen. Årsskiftet. Årets inddeling, uret. Dagene længes, første forårsbebudere.

Religion

Formålet for skolens religionsundervisning er først og fremmest: i kristelig ånd at udvikle børnenes religiøse sans og opdrage den religiøse følelse til en livsmagt, der giver det sædelige liv kraft. Hovedsagen ved undervisningen er derfor den personlige påvirkning, som den lærer, der selv lever sit liv på kristentroens grund, kan øve på børnenes hjerte- og villiesliv. Men til livets sunde vækst er tilegnelse af en sand kristelig erkendelse nødvendig. Det kundskabsmål, der da bør søges nået, er: sikkert kendskab til det væsentlige indhold af den bibelske historie og de

vigtigste begivenheder af kirkens historie samt til den kristelige børnelærdom efter den evangelisk-lutherske bekendelse.

I overensstemmelse såvel med kristendommens eget væsen som med sjælelivets naturlige udviklingsgang bør kristendommens historie være grundlaget for undervisningen, men denne histories betydning bør lægges børnene indtrængende på hjerte, idet de ledes til en forstående og hjertelig tilegnelse af den kristelige børnelærdom, som den er indeholdt i luthers lille katekismus, og således oplæres til at holde alt, hvad Herren har befalet dem (Math. 28, 20).

Første Trin: Udvalgte lette fortællinger af gl. og ny Testamentes bibelhistorie. Bibelhistoriske sange.

Andet Trin: Et større udvalg af fortællinger fra den hele bibelhistorie. Bibelhistoriske sange. Luthers katekismus (de fire første parter) med et udvalg af passende skriftsteder.

Tredie Trin: Den bibelske historie i sammenhæng. Et af de tre første evangelier eller apostlenes gerninger læses. Et udvalg af kirkehistoriske livsbilleder, f.eks. Polykarp, Konstantin, Augustin og Monika, Benedikt, Ansgar; pavekirken; Huss, Luther, Hans Tausen; Frande; hovedtræk af den danske kirkes historie i den nyere tid; hedningemission og bibelselskaber. Kirkeåret, den kirkelige gudstjeneste. Børnelærdommen i sammenhæng og med benyttelse af en autoriseret lærebog.

På hvert af de tre trin læres et passende antal (6-12) salmer, valgte med særligt hensyn til børnenes fatteevne.

Dansk

Ved det store timetal, loven af 24. marts 1899 har tillagt danskundervisningen, har den villet betone dette fags betydning i den danske folkeskole. Sproglig dannelse er prøvestenen for åndsdannelse i almindelighed, dygtighed i modersmålets behandling ikke en isoleret færdighed, men et udtryk for åndslivets udvikling. Der bør derfor lægges ganske særlig vægt på danskundervisningen i skolen. Ikke blot i de til denne undervisning særlig bestemte timer, men i alle timer og i alle fag bør man have øje for udviklingen af børnenes sproglige dannelse. For den særlige modersmålsundervisning bør målet være: 1) at børnene kunne forstå deres modersmål, d.v.s. opfatte det rigtigt, når de høre og læse det, 2) at de kunne tale det nogenlunde fejlfrit og flydende, og 3) at de kunne skrive det i overensstemmelse med reglerne for retskrivning og logisk tankeordning, alt vel at mærke inden for den stillingskreds og de sprogformer, der er naturlige for børn.

Der skal således lægges vægt på god læsning, idet den tænksomme og interesserede læsning grundlægges sammen med læsefærdigheden, så børnene fra første færd øves i at læse ikke blot nøjagtigt og flydende, men også med forstandig betoning og naturligt udtryk.

Der skal fremdeles gives børnene rig lejlighed til mundtlig fremstilling, ikke blot hvor skolens øvrige undervisning giver anledning dertil, men også ved særlige øvelser i dansktimerne. Disse øvelser kunne fra først af bestå i, at børnene i fuldstændige og sprogrigtige sætninger besvare lærerens spørgsmål og nogenlunde i sammenhæng genfortælle af læreren fortalte småhistorier, men senere knyttes de naturligt til læsebogen, idet børnene øves i selvstændig og sammenhængende gengivelse af dertil egnede læsebogsafsnit.

Og der skal endelig skaffes børnene flittig øvelse i skriftlig behandling af modersmålet med det mål for øje, at de sprog- og tankerigtigt kunne udtrykke egne forestillinger og tanker på selvstændig måde. De hertil sigtende forskellige midler - afskrivning, diktat, genfortælling, selvstændige beskrivelser m.m. bør derfor på alle skolens trin

så vidt muligt bruges jævnsides, således at evnen til selvstændig skriftlig behandling af modersmålet udvikles sammen med retskrivningsdygtigheden.

Kendskab til dansk sproglære bør ikke kræves i større omfang, end det er nødvendigt til opnåelse af det her angivne mål. Der bør derfor ikke lægges ensidig vægt på grammatisk analyse, og brugen af en særlig lærebog til indøvelse af sproglæren fraraades.

Første Trin: Ved den første undervisning i læsning anbefales det at lære børnene den pågældende lyd at kende, før de lære det tilsvarende bogstav, og at lade læsning og skrivning gå hånd i hånd. Målet må være, at børnene med nogenlunde færdighed, god forståelse og rigtig betoning kunne læse stykker i en læsebog for mindre børn. Øvelser i samtaler over det læste og mundtlig genfortælling drives, ligesom nogle lette småvers læres. Afskrivning efter bog og meget let diktat afveksler med friere skriftlige øvelser, der kunne bestå i, at børnene besvare fremsatte spørgsmål, nedskrive noget, der er dem bekendt, eller med egne ord beskrive noget, de have for øje, f.eks. et billede. Børnene lære at kende navneord, tillægsord og udsagnsord.

Andet Trin: Læseøvelserne fortsættes med stigende krav til færdighed og rigtig betoning. Det læste genfortælles så frit og sammenhængende som muligt. Nogle vers læres. Gennem planmæssigt fremskridende diktatøvelser indøves retskrivningen, og gennem genfortællinger og friere beskrivelser, hvortil emnerne kunne hentes fra, hvad der i de øvrige fag er lært, udvikles evnen til selvstændig skriftlig behandling af sproget. Det mest elementære af orddannelse og sætningslæren indøves.

Tredie Trin: Fortsatte øvelser i læsning (herunder også skriftlæsning) og mundtlig gengivelse af det læste. Gennem egen læsning i forbindelse med oplæsning af læreren gøres børnene bekendt med nogle af de for dem lettest tilgængelige hovedværker af den danske litteratur og vejledes til valget af god læsning. Passende digte læres. Diktatøvelser, sværere genfortællinger og beskrivelser, breve og praktiske opsatser. Kendskab til de forskellige ordklasser og hovedtrækkene af form- og sætningslæren indøves.

Skrivning

Det mål, der ved undervisningen i dette fag skal tilstræbes, er, at børnene ved udgangen af skolen kunne skrive en regelmæssig og tydelig håndskrift. De nødvendige øvelser i skønskrift bør derfor for de ældre børns vedkommende forbindes med øvelser i håndskrift. På det første trin bør læsning og skrivning gå jævnsides, men det anbefales i øvrigt, at dansk og skrivning i skoler med flere lærerkræfter er på samme lærers hånd. I øvrigt henvises til ministeriets cirkulære om skriveundervisningen af 3. marts 1897.

Første Trin: På tavle jævnsides læseøvelserne. Derpå i bog med blyant og pen.

Andet Trin: Ord og sætninger i bog med pen.

Tredie Trin: Sætninger og sammenhængende stykker i bog.

Regning

Ved regneundervisningen skal der tages sigte på, at børnenes forstand udvikles og de vænnes til energi og udholdenhed i deres tænkning, samtidig med at de opnå den i det praktiske liv så værdifulde regnefærdighed. Der må lægges vægt på, at børnene ikke nøjes med rent mekanisk at kunne behandle taltegnene, men at de få en virkelig færdighed i at beherske talstørrelser og talforhold; derfor bør hovedregning i princippet have forrang for tavleregning, om end denne for de ældre børns vedkommende af praktiske grunde må lægge beslag på de fleste

timer. Hvad stoffets ordning angår, anbefales det at gå frem i kredse, således at man begynder med en mindre, for børnene overskuelig talkreds, indenfor hvilken alle taloperationer foretages, og så efterhånden, som børnene kunne magte det, udvider kredsen.

Første Trin: De fire regningsarter med tal indtil 1000. Regningen anskueliggøres, og der begyndes med benævnte størrelser.

Andet Trin: De fire regningsarter med større tal og de forskellige almindelige benævnelser. Anvendelse af decimalbetegnelser ved tidelte størrelser og regning med ensbenævnte brøker. Simple opgaver i forholdsregning.

Tredie Trin: Forholdsregning og dens anvendelse (derunder procentregning). De fire regningsarter med brøk. Decimalbrøk. Det anbefales i de ældste klasser at anvende nogle timer til et kortfattet kursus i anskueliggørelse og beregning af geometriske forhold ved hjælp af et sæt stereometriske figurer.

Historie

At fremhjælpe en sund og kraftig fantasi i forbindelse med en varm og levende følelse, særlig for vort folk og land, er historieundervisningens opgave. I sin rigdom på eksempler, der henvende sig til børnenes sædelige værdsættelse og indvirke tilskyndende på deres villie, er historien tillige et vigtigt sædeligt opdragelsesmiddel. Igennem anskuelig og livlig fortælling bør de historiske personer og begivenheder stilles børnene for øje, men disse bør holdes til at gengive og genfortælle de givne skildringer. Om end det historiske stof væsentlig må meddeles i form af livs- og tidsbilleder, vil det dog være muligt at give de ældre børn en efter deres forestillingskreds lempet forståelse af samfundsforholdenes udvikling.

Første Trin: Enkelte sagntræk, udvalgte fortællinger af fædrelandets historie i ældre og nyere tid. (F.eks. Tor og jætterne. Balder og Loke. Skjold. Vermund og Uffe. Rolf Krake. Regnar Lodbrok. Ansgar. Gorm og Thyra. Palnatoke og Jomsborg-slaget ved Svold. Svend og Vilhelm. Knud Lavard og valdemarerne. Niels Ebbesen og grev Gert. Hans Tausen. Kristian den Fjerde i søslaget ved Femern. Tordenskjold. Hans Egede. Træk fra vore sidste krige).

Andet Trin: Et større udvalg af fortællinger af fædrelandshistorien. Det ene år: Oldtid og middelalder. Det andet år: Den nyere tid.

Tredie Trin: Fædrelandshistorien i sammenhæng. Grundtræk af verdenshistorien f.eks. Egypterne. Assyrerne. Perserkrigene. Aleksander. Hannibal. Cæsar. Folkevandringen. Muhamed. Karl den Store. Korstogene. Huss og Luther. Opfindelser og opdagelser. Trediveårskrigen. Peter den Store. Den nordamerikanske frihedskrig. Den franske revolution. Napoleon den Store. Hovedtræk af det 19. århundredes historie.

Geografi

Hovedvægten bør lægges, ikke på meddelelse af boglærdom, men på, at børnene få en anskuelig og rigtig forestilling om de forskellige naturforhold og om den nøje sammenhæng mellem disse og det menneskelige kulturliv. Der bør begyndes med en grundig gennemgang af hjemstedet og dets forhold, således at børnene ad anskuelsens vej vinde de mange forskellige geografiske forestillinger. Korttegning på alle undervisningens trin anbefales.

Første Trin: Beskrivelse af hjemstedet.

Andet Trin: Danmark.

Tredie Trin: Skandinavien udførlig. Europa. Nogle enkeltskildringer fra fremmede verdensdele (f.eks. Indien, Kina, Egypten, Nordamerika). Jordens form og bevægelse. Oversigt over de fire fremmede verdensdele. Repetition af Europa, således at Danmark behandles udførligere. Jorden som himmellegeme.

Naturkundskab

Om end naturkundskab ikke er noget lovbefalet fag, må det dog meget anbefales skolen, hvor det på nogen måde er muligt, at optage det i sin undervisningsplan. Naturfagene tilfredsstille barnets trang til at se ret på og høre noget om den brogede natur, hvori det lever, og have ikke blot stor betydning for dets udvikling, idet de uddanne iagttagelsesevnen, skærpe dømmekraften og indpode en bevidst forståelse af sammenhængen mellem årsag og virkning, men berige tillige barnet med kundskaber, der ikke mindst i vore dage, hvor hele det praktiske erhvervsliv er anvendt naturvidenskab, ere værdifulde for livsopholdet og livsudviklingen. Den skal naturfagsundervisningen bringe denne frugt, bør man ikke lade sig nøje med, at børnene lære en lille systematisk lærebog udenad, men så må undervisningen først og sidst drives anskueligt og børnene opøves i selv at se, selv at undersøge, selv at sammenligne. Undervisningen må derfor for naturhistoriens vedkommende støtte sig til anskuelige undervisningsmidler, som virkelige dyr og planter, naturhistoriske billeder, tegning på skoletavlen, og for naturlærens vedkommende til erfaring og forsøg. Undervisningen er her et led af anskuelsesundervisningen.

Første Trin: Typer af højere dyr.

Andet Trin: Om sommeren enkelte plantetyper.

Tredie Trin: Typer af lavere dyr. En fremstilling af plantens levnedsløb; de vigtigste kulturplanter. Det menneskelige legemes bygning og livsvirksomheder (herunder lidt sundhedslære). Udvalg af naturlæren til forklaring af almindelige redskaber (f.eks. vægtstang, ur, pumpe (sprøjte), barometer, termometer) og dagligdags naturbegivenheder (f.eks. faldet, flydning, smeltning, fordampning).

Sang

Idet der med hensyn til undervisningen i dette fag henvises til ministeriets cirkulære af 30. maj 1899, skal her kun fremhæves betydningen af, at de i musikalsk henseende bedst begavede børn nå så vidt, at de kunne være forsangere, hvorved sangen vil kunne få større betydning for dem også efter deres udgang af skolen.

Forslag til ugentlig timeplan

Omfattende de fag, til hvilke der ved lov af 24. marts 1899 § 11 er normeret et samlet minimum af ugentlige timer.

I. For købstæderne

Fag	Første Trin	Andet Trin	Tredie Trin
Religion	4 1/2	3	3
Dansk / Skrivning	9	8	9
Regning	6 1/2	3	-
Historie	2 1/2	2	3

Anskuelsesundervisning	-	-	-
Geografi	4 1/2	2	2
Naturkundskab	-	1 1/2	2
Sang	2 1/2	1	1
Summa	**18 tim.**	**21 tim.**	**24 tim.**

II. For landet

Fag	Første Trin	Andet Trin	Tredie Trin
Religion	4 1/2	3	3
Dansk / Skrivning	9	8	8
Regning	6 1/2	3	-
Historie	6 1/2	3	3
Anskuelsesundervisning	-	-	-
Geografi	6 1/2	3	3
Naturkundskab	-	-	-
Sang	2 1/2	1	1
Summa	**18 tim.**	**18 tim.**	**18 tim.**

Ministeriet for Kirke- og Undervisningsvæsenet, den 6. april 1900.

V. Sthyr. ***A. P. Weis.***